

QƏRİBƏ DÜNYA VƏ QƏRİBƏ FİKİR DÜNYASI

*Hamlet İsxanlı tərəfindən
bir konfransın açılış nitqi üçün
hazırlanmış, lakin oxunmamış,
yazı şəklində qalmış esse*

*Hamlet İsxanlı
Xəzər Universiteti, Bakı, Azərbaycan*

Dünya həmişə qəribə və həmişə mürəkkəb olub. Dünya həmişə həm sevinclə, həm kədərlə dolu olub. İnsan həzz almış və əzab çəkmiş, ömür sürmüş və ölmə təslim olmuşdur. İnsan həm azad iradənin hökmü ilə hərəkət etməyə can atmış, həm də mənsub olduğu ailə, icma və xalqın kimliyinin qaygıları ilə yaşamış, onlara borcunu, "üzvlük haqqını" verməyə çalışmışdır. İnsan ictimai-siyasi-iqtisadi-milli-dini amillərin xüsusi çulğışması nəticəsində və ortaya çıxan güclü, qüdrətli insanın iradəsinə tabe olmaqla böyük üsyanların, savaşların iştirakçısı olmuş, insanların qanını axıtmış, canını almışdır.

Dünyada qızıl dövr olmayıb. Amma insan qızıl dövr arzusunda olmuş, utopik cəmiyyətlər, dövlətlər haqqında xəyal qurmuş, əsərlər yazmış, nəzəriyyələr yaratmışdır.

Condorcet (1743-1794) ümid edirdi ki, idrak insanları ideala gətirəcək (və bu ümidlərini ideal cəmiyyət qurmaq istəyən Fransız inqilabının ölüm təhdidi altında, həbsxanada yazırdı!). V. Hugo ("Səfilər", Anjolasın dilindən) yazırdı: vətəndaşlar, 19-cu əsr böyükdür, amma 20-ci xoşbəxt əsr olacaq... Daha aqlıq, əsarət, fahişəlik olmayacaq... Ümumxalq səadəti gələcək. Lev Tolstoy ümid edirdi ki, 20-ci əsrin insanları daha mehriban və sülhsevər olacaqlar və daha savaşlar olmayacaq... Maarifçilik dövründən başlayaraq "elm və bilik artdıqca bəşəriyyətin qarşısında duran maneələr aradan qalxacaq, problemlər həll olunaçaq" fikri, əsasən, hakim idi. Ç. Darvin, K. Marks kimi mütəfəkkirlərin, rəşadət və pozitivizm kimi cərəyanların təsiri hər gələn nəslin və bütövlükdə cəmiyyətin əvvəlkindən daha mükəmməl olacağı, həyatın daha firavan və daha ədalətli olacağı haqqında fikir yaradırdı.

Lakin 19-cu əsrin axırlarına yaxın və 20-ci əsrin əvvəllərində Nietzsche, Freud kimi irrasionalistlərin fikirləri artan gərginlikdən, idrakın büdrəməsindən xəbər verirdi. Nietzsche'nin "Allah öldü" tezi və yaxın gələcəkdə bəşəriyyətin böyük fəlakətlə üz-üzə dayanacağı barədə öngörmələri təlaş doğururdu: "Bizim bütün Avropa mədəniyyətimiz artıq uzun zamandır ki, bir əsrdən o biri əsrə keçdikcə artan bir gərginlik əzabı içində hərəkət edir və sanki fəlakətə (katastrofa) doğ-

OUR STRANGE WORLD AND THE STRANGE WORLD OF IDEAS

*The following speech was
prepared by Hamlet Isaxanli for the
opening ceremony of a conference, but not read.
We present it to our readers in essay form.*

*Hamlet Isaxanli
Khazar University, Baku, Azerbaijan*

The world has always been strange and complex. The world has always been full of both joy and sorrow. Humans experience both delight and agony; they live their lives and then surrender to death. They long to follow the whims of their free will, but at the same time live with concern for the families, communities, nations, and identities to which they belong, always trying to fulfill their duties and (metaphorically) pay their membership dues. As a result of the interweave of human social, political, economic, ethnic, and religious factors, they fall prey to the leadership of powerful individuals who crop up; they become participants in large uprisings and battles, spilling others' blood and taking lives.

There has never been a global "golden age." But people have always dreamed of a golden age. They construct fantasies, writing works about utopia and creating theories about ideal societies.

De Condorcet (1743-1794) hoped that human reason would bring people to an ideal state (and wrote of these hopes from a prison while facing the threat of death due to the French Revolution, the goal of which was to create an ideal society!) Victor Hugo wrote in *Les Misérables*, in the words of his character Enjolras, "Citizens, the 19th century is great, but the 20th century will be happy.... there will be no cause longer to fear famine, exhaustion, prostitution ... Oh, the human race will be delivered, relieved, and consoled!" Lev Tolstoy hoped that people of the 20th century would be more kind and peace-loving than previous generations and that there would be no more wars... The thought that "as knowledge and science increase, the obstacles standing before humanity will be eliminated and problems will be solved" essentially dominated from the beginning of the Enlightenment period. The influence of thinkers like Charles Darwin and Karl Marx and of trends like rationalism and positivism served to create ideas that each coming generation and society as a whole would be more excellent than in the past; life would be more prosperous and more just.

However, towards the end of the 19th century and in the early 20th century the thoughts of irrationalists such as Nietzsche and Freud told of increasing tension and deviation from reason. Nietzsche's statement "God is dead" and foresights that humanity would turn against itself in a sweeping tragedy in the near future birthed alarm: "The whole of our culture in Europe has long been writhing in an agony of suspense which increases from decade to decade as if in

ru gedir” (“Hakimiyyət əzmi” nə girişdən).

Utopiyaları nəyin bahasına olursa-olsun həyatda qurmaq istəyənlər meydana çıxdı. Sovet İttifaqı və ondan sonra yaranan sosializm adlandırılan dövlət sistemi xalqa çox şey verdi: bərabərlik, savadsızlığın aradan qaldırılması və icbari orta təhsil, ödənişsiz səhiyyə, ali təhsil və mənzil, işsizliyin tam aradan qaldırılması, yəni hamının işlə təmin edilməsi, elm, mədəniyyət və incəsənətə dövlət qayğısı... Daha nələr: inqilab və sürgünlər, özəl mülkiyyətin ləğvi, kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsi və milyonların aclıqdan məhv olması, totalitar düşüncənin hökmü, ziyalıların məhv edilməsi, insanın iqtisadi (və bir sıra digər) təşəbbüsünün öldürülməsi, hər şeyin dövlət planına tabe edilməsi və bu total planlamanın iflasa uğraması... Çox qərribə dünya idi... Saf ideallar və yirtıcı, dağıdıcı təxəyyül sanki yanaşı var olmuşlar.

Böyük utopiyalar, xoşbəxt gələcək haqqında miflər dövrü bitdi, gərginlik, stres, risk, müdafiəsizlik gənişləndi.

İnformasiya partlayışı təcrid olunmanı aradan qaldırdı. Qloballaşma yeni imkanlar yaradır və... istismaları, bərabərsizliyi gücləndirir. Pulun gücü siyasətin və vətəndaşlığın gücündən artıqdır. İqtisadi, ekoloji və siyasi tərəqqi və ya, heç olmazsa, davamlılıq əldə edilmir... Amma, qərribədir, nə olursa-olsun, həyat davam edir, həm də həyat qərribə və maraqlıdır.

Bu qərribə dünyada qərribə bir məkanda yaşayırıq: Şərqi Avropa və ya Cənub-Şərqi Avropa, Qərribə Rusiya və Qərribə Orta Şərqi qarşılaşdığı yer, Qara dəniz ətrafı və ya Genişlənmiş Qara dəniz bölgəsi və ya Qara dəniz-Xəzər dənizi bölgəsi deyə bilərik. Bu yaxınlarda qərribə sosializmi qərribə kapitalizmlə əvəz edən ölkələrdən və həmçinin çalxalanan kapitalizmdən gələn, İslam və Xristian mədəniyyətindən, Avropa və Asiyadan gələn qərribə, maraqlı, görkəmli insanların toplanmasında iştirak etmək çox xoşdur. Böyük və kiçik problemlərimizi müzakirə edəcəyik. Təhlükələrdən və təhlükəsizlikdən, düşmənçilik və əməkdaşlıqdan, kasıbçılıq və zənginlikdən, totalitarizm və demokratiyadan, iqtisadi maraqlardan və siyasi oyunlardan, ədalətdən və ikili standartlardan, beynəlxalq güclərdən və bölgəsəl gücsüzlüklərdən, diametral əks yanaşmalardan və konfliktlərin həlli üsullarından... söhbət açacağıq. Yəqin ki, növbəti qayğılar və növbəti tövsiyələr dilə gətiriləcək. Mümkündür ki, gerçəklərin arasında utopik fikirlər də özünə yer tapacaq; mümkündür ki, dövlətlərin əlindən gəlməyən xalq diplomatiyasının öhdəsinə verənlər olacaq. Nə etmək olar - Dünya çox qərribədir, bu qərribə dünya çox gözəl və çox ziddiyyətlidir, fikirlər də müxtəlif, maraqlı və qərribədir.

Böyük və qərribə fikir dünyamızla yüklənərək, bu gözəl və qərribə cazibəli yerə gəlmişik. Dünya fikir dünyasıdır. Yaxşı edib gəlmişik! Xoş gəlmisiniz!

expectation of a catastrophe” (from the introduction of *The Will to Power*).

People wanting to create utopia in life, no matter what the cost, entered the scene. The Soviet Union and the ensuing state system by the name of socialism gave humanity many things: equality, the elimination of illiteracy, compulsory high school education, free health care and higher education, the complete elimination of homelessness and unemployment as jobs were provided for everyone, government concern about academics, culture and the arts... and then more: revolution and deportations, the abolition of private property, the collectivization of agriculture and the death of millions by starvation, a totalitarian regime, the destruction of intellectuals, the extinguishment of people's economic and many other initiatives, the subordination of everything to a state plan and the failure of that total plan... It was a very strange world. Pure ideals and predatory, destructive fantasies simply existed side by side.

The era of myths about large utopias and happiness to come has ended. Tension, stress, risk, and defenselessness have spread.

The information explosion has eliminated isolation. Globalization creates new opportunities and... strengthens exploitation and inequality. The power of money is greater than the power of politics or citizenship. Economics, ecology and politics have not made progress, nor have they even maintained stability. But, it's strange. C'est la vie. Life goes on, and life is ever strange and interesting.

We live in a strange place within this strange world: the place where Eastern Europe or Southeastern Europe, Strange Russia and the Strange Middle East meet; we can refer to it as the area around the Black Sea or the Greater Black Sea region, or the Black Sea-Caspian Sea region. It is a great pleasure to participate in a gathering of strange, interesting, and distinguished people from countries where strange socialism was replaced by strange capitalism and also from countries with troubled capitalism, from cultures of Islam and Christianity, from Europe and Asia. We will discuss our major and minor problems. We will talk about safety and danger, enmity and cooperation, poverty and wealth, totalitarianism and democracy, economic interests and political games, justice and double standards, international powers and regional weaknesses, polar opposite approaches and conflict resolution methods. We will most likely verbalize our rising concerns and future recommendations. It is possible that thoughts of utopia will even find their place among the realities we discuss; it is possible that there will be those who assign responsibility to people's diplomacy for what does not come down from states. Why should we be surprised? The world is very strange; this strange world is very beautiful and very full of contradictions; and opinions are also varied, interesting and strange.

We have all loaded up our large and strange worlds of ideas and all come to this beautiful and strangely attractive place. The world is a world of ideas. We have done well to come! Welcome!